

ДЬУЛУРҢАН

тохсунньу 13 күнэ — бэчээт күнэ

«Дьулурбаан» туһунан этэргэ көнүллээн...

Бэчээт күнэ чугаһаата. Онон сибээстээн, тобоостоох түгэнинэн туһунан, бэйэбит үлэбит туһунан билиһиннэрэргэ, сырдатарга сананныбыт.

Сорохтор «Дьулурбаан» ыйга иккитэ эрэ тахсар дии диһиллэр. Кумаабы хаһыат быһыытынан оннук. Ол эрэри, уопастыбаннай корреспондентар көмөлөрүнэн, «Дьулурбаан» биир да күнү көтүпшэккэ куйаар ситимнэргэ бэйэтин анал сайтыгар — спорду, спорт сонуннарын, күрэхтэһиилэри тутатына сырдатан иһэр дии саныыбын. Онуоха биһиги бастаан туран, бэйэбит көмөлөһөөччүлэрбитигэр улаханлык махтанабыт! Бу сыллар усталарыгар «Дьулурбаан» бэйэтэ тиһигин быспакка суруйар, бииргэ үлэлэхэр элбэх ааптарданна, итиэннэ, күннэтэ кэтэхэр ааҕааччыланна диһэр кыахтаахпыт.

«Дьулурбаан» — норуот хаһыата. Ардыгар биһиги, бэйэбит суруйуубутун киллэрбэккэ даҕаны туран, тастан кэлбит дьон суругун таһаарарга, онон хаһыат, анардас онорон таһаарааччылар эрэ суруйууларынан буолбакка, бэйэтин тэрийэр аналлаабын туһунан дьулуһабыт. Дьон «Дьулурбааны» билинэн, күннэтэ бэйэтинэн сурук ытара, таһааттарарга көрдөһөрө — биһигини элбэххэ эбээһинэстиир.

«Дьулурбаан — бу анардас

хаһыат эрэ буолбатах. Аныгы кэмнэ «Дьулурбаан» бэйэтэ интернет эйгэтигэр анал сайтаах, ютуб каналлаах, Телеграмна уонна ВКонтакте ситимнэргэ анал страницалардаах. Итилэр барыта күннэтэ спорду сырдаттыга бэйэ-бэйэлэрин хатыласпат гына, туспатык үлэһииллэр.

Холобур, кумаабы хаһыакка сүрүннээн — санаа атастаһыыта, дьүүлэһии, ырытыһыы, история, сынныаланна уура сылдьан аабыллар эргэрбэт матырыяаллар бэчээттэнэр эбит буоллахтарына, сайтка күннэтэ туох баар сонуннар, хаартыскалар, видеолар тиһиллэн иһэллэр. Ютуб каналбытыгар араас күрэхтэһиилэртэн түгэһини, интервьюлары, видеонан архыып матырыяалларын көрүүхтүн сөп. Онтон телеграмна сүрүннээн харартысканан, видеонан кылгас суһал сонуннар, биллэриилэр тахсаллар. Ити курдук, социальная ситимнэртэн ВКонтакте туспа страницалаахпыт. Эпитим курдук итиннэ барытыгар тус-туспа сонуну-нуомаһы таһаарарга, биллиилээх ааптардары кытыһыннарарга дьулуһабыт.

Онон сонуну киэнник тарҕатар средстволар билиһини күрэтэһиилээх кэмнэригэр «Дьулурбаан» бэйэтэ хаһыаттаах, сайтаах, Ютубка уонна Телеграмна туспа каналлаах — республикаҕа спорт туһунан күннэтэ сырдатар туспа сырдатар-эйгэ буолла.

Саха сирэ — спорка үгө үгэстээх, дойдуга биир үчүгэй

үлэлээх республиканан биллэр. Спорт, физическэй култура, чөл олох сайдыытыгар улахан болҕомто ууруллар. Сирдойду аайы спортивной базаны тутуу элбиһэр, сыллата улахан таһымнаах күрэхтэһиилэр тэриллэллэр, спортсменнар эрийдэхси көрдөрүүлэнэллэр...

Маньык үгө түгэһини арай, билиһини биллэриитиннэри, көрдөрүү-сырдаты аныгы сайдыыты кэмнэргэ республикабытыгар спорду сырдатар анал хаһыаптыт да, сурунаалыт даҕаны суоҕа, хайдах эрэ кэрэгэй. «Дьулурбаан» балаһаттан саҕалаан, сыһыары буолан тахсыбыта 24-с сыла. «Дьулурбаан» дьулуһуута — туспа анал хаһыат буолан тахсыы! Ону туһааннаах салалта, кыахтаах тэрилтэлэр болҕомто буолан, өйүллэригэр, күүс-көмө буолалларыгар баҕарабыт.

Онтон спорду таптааччылары — биһиги хаһыаптытыгар, анал таһаарыларбытыгар суруттараргытыгар, спорт сонуннарын көтүпшэккэ ааҕа-билэ сылдьаргытыгар уонна биһиги ытыгар үлэбитигэр көхтөөхтүк кыттаргытыгар ынырабыт!

«Дьулурбааны» кытта добордохун! «Дьулурбааннын» бииргэ буолун! «Дьулурбааннын» олоххо тэнгэ хаамсын!

Петр ПАВЛОВ,
«Дьулурбаан» редактора,
Россия Суруналыстарын сойууһун чилиэнэ,
Саха сиригэр Бэчээккэ туйгуна.

2023 сыл спорка түмүктэрэ

Дьокуускай чулуу спортсменнара

2023

СЫЛ ТҮМҮГҮНЭН РЕСПУБЛИКАБЫТ КИИН КУОРАТЫН БАСТЫН СПОРТСМЕННАРЫНАН БУОЛЛУАР:

Анна Моисеева (дзюдо), тренерэ Дамдиндорж Гомбодорж.

Александр Нечаев (чэпчэки атлетика), тренерэ — Петр Нечаев.

Айаал Белолобскай (көнүл тустуу), тренерэ — Будимир Яковлев.

Николай Охлопков (көнүл тустуу), тренерэ — Прокопий Иванов.

Евгения Сергеева (хайыһар), тренерэ — Петр Лукачевская.

Айаал Макаров (спортинг).

Аргём Ветров (мас-рестлинг), тренерэ — Алексей Агапов.

Елена Иванова (гиирэ спорда), тренерэ — Василий Дьяковская.

Светлана Муратова (волейбол).

Кондрат Хандаев (баскетбол), тренерэ — Константин Эйзнер.

Доруобуйаларыгар хааччатаах спортсменнарга **Евдокия Каторгина** (буудьанан ытыы), **Дьулустаан Захаров** (обунан ытыы), **Роман Николаев** (голбол).

▲ Анна Моисеева.

2023 сыл бастын спортсмен үөрэнээччилэрэ

Бастыһыгар, ахсынны 24 күнүгэр Саха Республикатын судаарыстыбаннай циркэтигэр буолбут Ил Дархан үөрэнээччилэргэ харыйатын тэрээһинигэр үөрүүлээх быһыыга-майгыга харчынан бириэмийэҕэ анал суруктар туттарылыннылар.

▲ Кристина Дрозд.

1. Кристина Дрозд (обунан ытыы) — Р.М. Дмитриев аатынан Олимпийскай эрэл училищетын үөрэнээччитэ.

2. Виктория Ера-

скумова (буудьанан ытыы) — А.П. Павлов аатынан Сунтаар 1 №-дээх орто оскуолатын үөрэнээччитэ.

3. Мария Тараярова (обунан ытыы) — Л.А. Колосов аатынан 33 №-дээх орто оскуола үөрэнээччитэ.

4. Михаил Осипов (көнүл тустуу) — Р.М. Дмитриев аатынан Олимпийскай эрэл училищетын үөрэнээччитэ.

5. Айхал Никифоров (бокс) — Дьокуускай.

6. Сандаара Апросимова (дуобат) — Дьокуускай.

7. Адилет Ефимов (көнүл тустуу) — Дьокуускай.

8. Вера Яковлева (остуол тенниһэ)

9. Айтал Антонов (мас-рестлинг) — В.В. Расторгуев аатынан Амма 2 №-дээх орто оскуолатын үөрэнээччитэ.

10. Эльдар Ушатов (мас-рестлинг) — И.Г. Спиридонов аатынан Кириэстээх оскуолатын үөрэнээччитэ.

«Дьулурбаан».

сыл түмүктэрэ

Дуобатчыттарбыт өрүү инники күөһүгэр!

2023 сылга улахан дьон күрэхтэһиилэригэр барыта 65 мэтээл кэлэрэ ситиһилиннэ

Дуобат — сахалар төрүт көрүҥмүт. Биһиги дөбүгэлэрбит уһун кыһынна оҕолуун, кырдыаҕастыын талахтан кыһыллыбыт дуобатынан умсугуйан туран оонньуулар. Дуобат тобуллаҕас толкуйу, оркон өйү, эрдэттэн хас эмэ хардыһыны өтө көрөр, ойго тутар дьобуру, тулууру, дьаныары сайыннарар интеллектуальной спорт көрүҥэ.

— 90-с сыллартан Сахабыт сиригэр дуобат күүскэ сайынна, бүгүҥҥү

күҥгэ 14 гроссмейстер, 80-тан тахса маастар, хас да төгүллээх аан дойду, Европа, Россия чемпионнара бааллар.

Владимир Ильич Птицын Россия, Азия, аан дойду федерацияларын салайбыта, кини үлэтин түмүгэр бастакы улахан кыайылар кэлбиттэрэ, Саха сиригэр элбэх улахан күрэхтэһиилэр үрдүк таһымна ытыллыбыттар.

Ааспыт сыллааҕы ситиһиилэр

Республика дуобакка сүүмүрдэммит хамаандата улахан дьон күрэхтэһиилэригэр 2023 сылга барыта 65 мэтээли (19 кыһыл көмүс, 26 үрүн көмүс, 20 боруонса) ылары ситистэ. Ол курдук, сыл биер сүрүн күрэхтэһиитинэн Турцияҕа ытыллыбыт 64 харахтаах дуобакка Европа чемпионата буолла. Онно чабылдьанньы түргэн оонньууга (блиц) үрүн көмүс мэтээли **Дайаана Кондратьева** ылла.

Россия чемпионатыгар **Сандаара Апросимова** үрдүк көрдөрүүлэни: нуучча дуобатыгар — бастакы, иккис, үһүс, 100 харахтаахха — икки иккис. **Гаврил Колесов** нуучча дуобатыгар эмиэ 3 программаҕа мэтээл ылла — икки иккис, биер үһүс.

Николай Гуляев (64, блиц) уонна **Тунаара Федорова** (100, блиц) Россия чемпионнарын

буоллулар. Уопсайа Россияҕа биердиилээн бастыыр иһин чемпионаттарыттан 14 мэтээл кэллэ. Ону таһынан Россия хамаанданан чемпионатыгар 4 кыһыл көмүс, 2 үрүн көмүс, 2 боруонса мэтээллэри.

100 харахтаах дуобакка **Матрена Ноговицына** Шанхайдаагы түмсүү (ШОС) дойдуларын күрэхтэһиитигэр, **Сандаара Апросимова** Кытайга үрдүк таһымнаах норуоттар икки ардыларынаагы турнирга кыайылыах табыстылар.

Тунаара Федорова 64 харахтаах дуобакка 2022–2023 сс. ытыллыбыт аан дойду Кубогун уопсай түмүгэр дьахталларга 2-с миэстэҕэ тахсыбыта эмиэ улахан ситиһи буолар.

Онтон эдэрдэргэ Россияҕа, Европаҕа, аан дойдуга бастыыр иһин күрэхтэһиилэргэ саха оҕолоро барыта 123 мэтээли (56 кыһыл көмүс, 38 үрүн көмүс, 29 боруонса) ыллылар. Ити официальной күрэхтэһиилэри эр аахтааха.

Саха сиригэр дуобакка федерациятын толороочу дириэктэрэ, гроссмейстер **Николай Стручков**: «*Хомойуох иһин, 100 харахтаах дуобакка аан дойду федерациятын быһаарытынан, кэлиҥҥи икки*

сылга россиянар уонна белорустары — Европа, аан дойду күрэхтэһиилэригэр кытыннарбатылар. Ол мэхэйдээбэтэ эбитэ буоллар, оҕолорбут, ордук эдэр кыргыттарбыт, аан дойду да таһымнаах кырата мэтээл аҕалыахтарын сөп этэ. Ол да үрдүнэн, көрдөрүүбүт үчүгэй».

Кыайы кистэлэнэ туохханы?

Дуобат аан дойдугаагы (ФМЖД) уонна Саха сиригэр федерацияларын бочуоттаах президенэ, Саха Республика-

тын норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ **Владимир Ильич Птицын**:

— Дуобаты саха былыргыттан оонньуур. Кини мындыр өйө айылҕабыт тыйыһыттан, ол тыйыс усулуобуйаҕа тыһынаах хаалар туһугар, оҕо-уруу үөскэтэн олобун оносторуттан буолуон сөп. Ити биерэ.

Иккиһинэн, быйыл республикаҕа физкультура хамсааһынның 100 сылын бэлиэтээбит. Өссө 1930 сыллаахха спортивнай көрүннэртэн биер бастакынан дуобат федерацията тэриллэн турар. Ити мээһэ буолбатах. Ол аага оччолорго дуобат оонньуута тэнийбитин туоһулуур.

Үсүһүнэн, сойуус ыһыллыбытын кэннэ дойдуга спорт үгүс көрүннэригэр, ол иһигэр дуобакка эмиэ чуумпуруу буолан ылбыта. Бу кэмгэ республикабыт иһигэр аҕыйах ороскуоту эрэйэр, тэрээһинигэр уһун-киэн бириэмэни ылбат дуобат оонньуута сайдытыт тэ-

тимин түргэнник ылбыта. Россия, Аан дойду быыбарданар салалталарыгэр түргэнник тахсыбыта. Ол түмүгэр Россия, норуоттар икки ардыларынаагы үрдүк таһымнаах турнирдары Дьокуускайга быыстала суох ытылаабыта дуобат сайдарыгар, киэн араныаҕа тэнийэригэр улахан тирэх буолбута. Ол барыта үрдүкү кылаастаах дуобатчыттар, тренердэр, судьялар үөскүүлэригэр кыах биэрбитэ. Атын регионнарга, ону тэнэ дуобат сайдыбыт дойдуларыгар элбэх ахсаанынан баран кыттыы элбээбитэ, спортсменнар кылаастара үрдүүрүгэр быһаарар оруолу ылбыта. Манна 90-с сыллардаагы спорт миинистир Ноговицын Виктор Петрович далааһыннаах үлэтэ дуобакка да эрэ буолбакка, спорт атын да көрүннэригэр сайдыһы түстээбитэ.

Дьэ, кырдык, хаһан баҕарар буоларыны, дуобатчыттарбыт ааспыт 2023 сылы үчүгэй көрдөрүүлээх түмүктээтилэр. Саха сиригэр дуобакка федерацията республикаҕа биер айымнылаахтык үлэлиир федерация. Ол курдук, нуучча дуобатыгар Ил Дархан кубога соторутааҕыта кыс ортото, 40 кыраадыс тыһыныаҕа таһырдыа дуобаттаһын, онтон да атын былаан быһытынан араас хабааннаах күрэхтэһиилэр, тэрээһиннэр үрдүк таһымнаахтык ытыллылар. Элбэх кыайылар ситиһилиннилэр.

Ол эрээри... Саха биһирэбилэн ылбыт, сыллааҕы түмүккэ саха спордугар өрүү саамай элбэх мэтээли аҕалар дуобатчыт көрүҥэ аны сайын бэйэбитигэр буолуохтаах «Азия оҕолоро» норуоттар икки ардыларынаагы VIII спортивнай оонньууларга киллэриллибэтэҕэ хомолтолоох.

Петр ПАВЛОВ.

улуустан сонун

Билсинг, Манчаары оонньууларын ымыылары

Билэргит курдук, 2025 сылга Таатта улуһун киинигэр Ытык Күөлгэ спорт төрүт көрүннэригэр Манчаары XXII оонньуулары ытыллыахтара. Түөрт сылга биердэ тэриллэр улахан таһымнаах күрэхтэһиигэ тэрээһин үлэлэр былырынынгыттан саҕаламмыттара.

Манчык түгэнгэ олохсуйбут үгэс быһытынан, бүтүн Саха сиригэр салалтатын өйөөбүлүнэн Ытык Күөлгэ стадион, спортивнай комплекс, ипподром, онтон Боробулга уонна Чөркөөххө спорт саалалара тутуллан үлэбэ киллэриллиэхтэрэ.

Билигин Манчаары оонньууларыгар бэлэмниигэ республика уонна улуус иһинэн анал хамыһыһылар тэриллэн үлэлэрин үгэнэ.

Соторутааҕыта оонньуу ымыылары талыһыннылар. Ол курдук алтынны ыйга биллэриллибит куонкуруска барыта 16 үлэ кытынна. Манна худоһунньуктар, ди-зайнердар, студенттар, оскуола оҕолоро уонна олохтоохтор кыттыыны ыллылар.

Куонкуруска кирибит үлэлэри анал хамыһыһыа көрөн, ырытан, дьүүлэһэн баран, кыайылааһын Уһук Илинни федеральной университет 3-с курсун студентката Доргуева Санаайаны ааттаата. Ааптар ымыыларын Талах Бэргэн, Кэрэ Кытыл, Тоттооной оҕусчаан дьэн ааттаабыт.

«Дьулурҕан».

саха сиригэр физкультура хамсааһынын 100 сылыгар

Үлэбит түмүктэрин сорох төрүөттэрэ

▲ Дуобакка улахан күрэхтэһи иннинээби тэрээһин, 1996 с.

(Салгыыта. Иннин хаһыат
23, 24 №-гэр көр).

Үрдүкү Сүбэ муньахпыт Спорт сокуонун барылын ахсынны 24 күнүгэр көрөгө дьон былааныгар киллэрбитэ. Олимпийскай кэмитиэт президиэнин солбуйааччытын Владимир Сергеевич Родиченконы ынырдыбыт. Сүбэ муньахпыт салайааччыта **Климент Егорович Иванов** муньабы бэлэмнээбит быһыылааба, муньах туох да монуога суох эйдэмнээхтик ааһан, санаабыт бөбүргөөтө. Онно эбии Россия күрэхтин түһүлгэтин биер салайааччыта хайбабыл ангардаах тыла-өһө дьонно сөбүлэттэ. Барарыгар мизэх маньыгы эттэ: «Ваш проект закона пока первый в стране. Молодцы, что быстро поняли рыночные условия. Но закон по мере развития общества будет меняться, про это не забывай».

Атырдык ыйыгар Испания Барселона куоратыгар XXV Олимпийскай оонньуулар (25.08–09.09.1992) иккис анаардарын көрө барар буоллут. Онно биер түгэни сөбүн кэлиим. Оонньуулар сабыллыларыгар сырдык-харана охсуһууларын, үтүкчү биһиги олонхобут ис өйдөбүлүн туруоран көрдөрдүлэр. Стадион үрдэ барыта араас үрдүктээх тростарынан тардыллыбыт, дьэ ол тростар устун энин араас уот уһуутаакылар, үөһө-аллара сурулаан бухатырдары кытта охсуһаллар. Итиннэ уот сырдыгыбыр, уһуулар. Тыый, стадионнарын хонуутун хайдах харыстаабат баҕайыларай, дии санаан хонууну кириэн көрдүм. Туох да сүрдээх халын бириэһининэн саптыттар. Биһиги маньык стадионнааһытына эмиз олонхобутун туруоруо эбиһит дьон санаа кылам гына. «Азия оҕолоро» бастакы оонньуулар тэрлэллээригэр кулгуура министиригэр олонхону туруоруоха дьон этэ сылдыбытым да, хаалбыта.

1993–2000 сыллар. 1993 сыл ыам ыйыгар Президент «Министерство по делам молодежи, туризма, физической культуры и спорта» диэни тэрий-

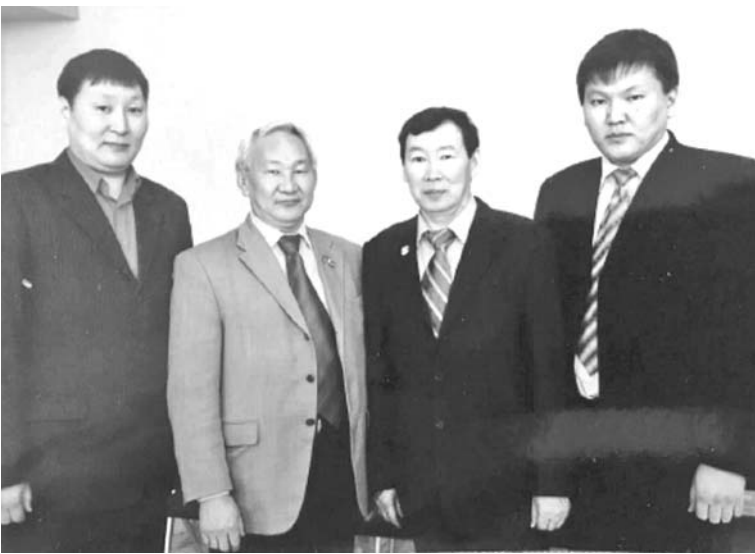
эр уонна миигин ыныран ылан, министиригэр үлэлээ дьон этии киллэрэр. Ити сыл ыам ыйын 21 күнүттэн олох хаһан да түһэн да баттапатаах эйгэбэр кириэн, хомсомуол үлэтин сана кэмнэ хайдах уларьтан саҕалаан ыччаты сайыннарар, туризм нөнүө хайдах дьону хамнастыыр санаа түүн да утуппат, күнүс да олордубат буолбута.

Күһүн син санаабын тобуллум. Үгэстэрбитин тилиннэриэхтээх (үгэс төрдө — итэҕэл), куппунун-сүрбүтүн, эпитин-сиимитин, өйбүтүн-санаабытын чэбдигирдиэхтээх, бэйэбитин билиитинэн сайыннарыахтаах эбиһит. Саха киһини сайыннарар үгэстэрэ баарынан баар буолан баран, тарҕана, дьонно-сэргэбэ тийэ илик эбиттэр. Сүр күһүттэн хас биердэ оҕо итиллэр кыһата аныгы кэмнэ сурулла илик, ол иһин эдэр киһи, орто саастаах дьон олохторун онгостор онкуллара ситэтэ суох курдук. Аны бэйэбит эти-сиини чэбдигирдэр үөрэх кыһатын тэрийэр дьону бэлэмниир кыахпыт суоҕун кэриэтэ. Ити эйгэбэ билим үрдүк таһымын ылбыт дьоммут суохтар этэ.

Ыччаты кытта үлэбэ мин солбуйааччыбынан **Афанасий Иванович Ноев** диэн Ханаластан төрүттээх, политик үөрэхтээх, ис иһиттэн толоругас, сүрэхтээх эдэр киһини ыллыбыт. Ыччаты кытта үлээн **Антонида Николаевна Корякина**, **Руслан Алексеевич Баишев**, **Константин Афанасьевич Борисов**, **Сардаана Владимировна Гоголева** дьарыктаммыттар. Үлэни сүрүннээччинэн **Павел Николаевич Кириллин** анамьта. Ыччат санаатын сырдык ыра санаа олобор сыһыараары, кэскиллээх идэбэ уһууаары, «Тилиннэри, чэбдигирдии, бэйэни сайыннары» диэн концепция суруйан, 1994 сылга Ыччат бастакы конгресин тэрийдидит, бырабыгыталыстыба ыччаты кытта үлэлиир программатын ыллардыбыт. Саха ыччатын, дьонун-сэргэтин промышленность эйгэтигэр киллэрэн идэ биэрэр, үлэлэтэр хайысханы көбүлээтибит.

Баһылыкпыт «Ниже-Ленс-

кое» диэн тэрилтэ тэрийэн, Эдьигээннэ олохтоон, саха ыччатын промышленноска үлэлэспитэ, үөрэх кыһатын Мирнэйгэ тэрийтэрбитэ. «Эдэр саас» диэн ыччат сөбүлээн ааҕар хаһыатын олохтообуһут. Ити хаһыат күннэрин редактор **Иван Петрович Ушницкий** көбүлээн, улуустарга киэн далааһыннаах тэрээһиннэри ыһыпта. «Трибуна молодежи» диэн нуучча тыллаах ыччаттарга эмиз хаһыат тахсар буолбута. «Уол оҕо — кэскилбит, эр киһи — эрэлбит», «Төрүт дьа-

▲ Дуобат федерациятын В.Р. Кычкин (ханастан иккис) ситиһилээхтик салайбыта.

рыкпыт — сайдыбыт аргыһа», «Саха сиригэр куораттара, кинилэр хайдах буолуохтаахтарый?», «Неделя молодежи», «Бал молодежи», онтон да атын элбэх дьон сэнээрэр тэрээһиннэрин көбүлээбиһит.

Ленин аатынан проспекты уларытан, Олонхо проспекта, Олонхо болуоссата, эргэ куорат тутулуутун, университет аттыгар баар күөл оҕоһуутун олоххо киллэрэр кэспэтиилэри, акциялары көбүлээбиһит. Ити санаалары идэбэ сылдыбыт **Антонида Корякина** куорат дьаһалтатыгар үлэли сылдьан, **Илья Филиппович Михальчукка** этии киллэрэн, үксүн олоххо киллэттэрбитэ. Ыччат бэйэтэ мустан кэспэтин-ипсэтин хааччыгар

16 холбоһуу тэрийбиһит. Ыччат конгресин кэнниттэн Баһылыкпыт чөл олох политикатын саҕалаабыта. Ол санаа чэрчитинэн оскуола оҕолорун, студенттары араас хамсаанынан этгэрин-сииннэрин чэбдигирдинэр дьону муньан, сылааы сүүрүү-хаамы тэрийбиһит. Улуустар отчуоттарыттан көрдөххө, ол хамсааһынна нэһилиэнньэ 25% кыттар буолбут этэ.

Чөл олох политикатын улуустарга хайдах тарҕатабыт дьон бэйэбит испитигэр кэспэтибит. Билигин санаабар, «спорт бэтэрээннэрин чистэтиэххэ баар этэ» диэн эдэр уолаттарбыт этиллэр быһыылааба. Ол этиини ылынан, аҕыйах улууска тахсан, урут аатырбыт күүстээхтэр ааттарыгар, биллэ-көстө сылдыбыт саастаах дьоммутун бэлиэтээн, күрэхтэһиилэри тэрийтэрбит. Ол улуустарга, нэһиликтэргэ ытыллыбыт саҕалааһынтан хаалсымаары, улуустар бэйэлэрэ аатырбыт дьоннорун чистээн-бочуоттаан бардылар.

Ол тэрээһин чэрчитинэн Кэбэйи Тыайата биһигэ ыныры аҕала. Бэйэлэрин күүстэринэн күрэх түһүлгэтин дьэтигэр туппатар, тустуу маатын, тренажер көрдөөбүттэр. Мин «Саха сир» хаһыат редакторун **Василий Васильевич Кириллин** көрдөһөн, Тыайа аҕалаан кыһаҕа аҕалаан, киэн-куон, дьып-дьап тутуулаах дьонун дьэ эбит. Бэтэрээннэригэр бэлиэтээтибит, күүрүүлээх тыл бөбүтүн

Ис туризмынан ЛОРП тэрилтэтэ, «Өлүөнэ очуостара» паарка уонна Баһылай Атласов дьэ кэргэнэ эрэ дьарыгыгар этиллэр. 1995 сыллаахха Атласов кытта үс киһини Аляскага муус оҕоһуктары кыһан, дьэржээн скульптуралары онорон дьону сэргэхситэр фестивалга ыҕта сырыттыбыт. Онтон «Юговей» диэн Россия тэрилтэтин булан, Мэнэ-Ханалас Сототугар бастакы норуттар икки ардыларынааҕы фестиваль тэрийдидит. Уон икки хамаанда кэлэн кытынна. Япония хамаандата «Рождение орла» диэн скульптура онорон бастаата.

Онтон Россия телевидениетын дикторын **Арина Шаповану** аҕалан, Сотоҕо таһаара сырыттым. Дьахтарбыт киин телевизорунан «Сельское чудо света — Сото Атласовых» диэн көрдөрүү онордо. Онтон ыла саас айы Сотоҕо сүүһүнэн автобус кэлэн дьону сынытар, муус оҕоһуктары көрөр, төрөөбүт күннэрин ылар, аһыыр, үнүүлээн санааларын аралдытар буолбута. Атласовтар хас күн айы үстүү куул харчыны куорат бааныгар киллэрэн туттараллар. Ону билэн дьон ис туризм барыстааҕын өйдөөн, сайыннаран кириэн барбыттара. Икки сыл Томпо улуунун сиригэр, Гулаг лаабырдарын элээмэлэрин көрөн-истэн, Өймөкөөннүүр суол остуоруйатын, айылҕатын, маһын-отун, сиртэн хостонор баайын үөрэтэн, 2000 сыллаахха Томтор нэһилигэр «Полос Холода» диэн туристарга аналлаах бастакы фестиваль тэрилтэ төрүөтүн бэлэмнээбиһит. Ол билигин «Зима начинается с Якутии» диэн аатыра сылдьар.

Хомсомуол кэнниттэн ыччаты кытта үлэлиир идеология ыйанан хаалан, күрэх түһүлгэтин эйгэтигэр икки эрэ көрүн өрө тутулан, туризм сайдар хайысхаларыгар кыһалба элбэх буолан ити тэрээһиннэр тэриллэбиттэр. Оскуола үөрэҕин таһыма БКЭ кириэтигэр, интернет билим тарҕанытыттан улаханньык мөлтөөбүтэ. Оскуолага эр дьон суоҕа атахтан, уолаттар борбуйдарын көтөбөр кэмнэригэр учуутал дьахталлары билим-мэккэлэр өһүргэтэн мөбүү-этии, уол оҕо сүүрүн тоһууту үксээн үөрэбэ суох хаалыы, идэтэ суох сылдыбы элбээбитэ. Үөрэбэ суох «кус-куобах тойотторугар» кыргыттар эргэ барбаккалар, статистика этэринэн, 30 саастарын лаппа ааһахтарыгар диэри ыччат 42% ыал буолбакка сылдьара. Кыргыттар эрэ суох оҕолоннолор элбээбитэ.

Александр Петрович Керемясов, Яков Семенович Сивцев көбүлээһиннэринэн 1991 сыллаахха тэриллэбит «СахаВА» диэн волейбол түмсүүтүн өйөөмүт, улуустар нэһиликтэрин кэрийэ сылдьан оонньуу тэриллэр буолбута. Биер түмсүн оонньуу күрэхтэ тыһыынчанын ыччат мустар этэ, элбэх эдэр ыал ол түмсүүлэртэн үөскээбитэ.

Виктор НОГОВИЦЫН, 1990–2000 сс. Саха Республикатын спорка, ыччат дьыалатыгар уонна туризмна министрэ.

түһүлгэ дуораана

Эдэрдэр кимэллэр

Тохсунньу 4-6 күннэригэр Уус Алдан улуунун киинигэр Борофонго Николай Николаевич Тарскай кэриэнигэр көгүл тустууга үгэскэ кубулуйбут Саха Республикатын биридиэлээн уонна хамаанданан бастыыр иһин чемпионата бытыллан түмүктэннэ.

Чемпионат, былларыын күһүн үлэбэ киллэриллибит Н.Н. Тарскай аатынан Спорт дыбарыаһыгар былгылынна уонна саха спордун аҕатынан билиниллибит киһи төрөөбүтэ 100 сылыгар ананна.

Чемпионакка 21 хамаандаттан барыта 186 бөбөс күөн көрүстэ. Кинилэр ортолоругар норуоттар икки ардыларынааҕы кылаастаах 1 маастар, 41 спорт маастара бааллара. Ордук элбэх кыттааччыны Чурапчы аҕалыт (34), сунтаардар 25, уус алданнар 20 бөбөстөөхтөр...

Икки күннээх күүрээһиннээх күрэхтэһии сытыы, тынааһыннаах хапсыһылардаах буолла. Чемпионат эдэр кэскиллээх бөбөстөр үүнэн иһэллэрин көрдөрдө дьэхэ сөп. Ол курдук, киһи эрэ барыта кэтэһэр, 19 саастаах талааннаах тустууга Артем Слепцов (тренерэ Юрий Афанасьев) хаһаангытааҕар даҕаны тахсыһылаахтык тустан, Саха сиригэр улахан дьонно чемпионатыгар күүстээх састаапка кыайда.

Ити курдук, эмиэ 19 саастаах Роман Николаев, 21 саастаах Олег Фомин кыахтаахтык бастаатылар. Эссэ эдэрдэртэн Игорь Матвеев,

Андрей Мидловеһы, Виталий Ефремовы, Евгений Ароновы, Ньургун Чуковру бэлиэтиэхэ сөп. Онон бу чемпионат саха тустууга кэскиллээҕин көрдөрдө дии саныыбын. Иниикитин бу уолаттары кытта үлэ үчүгэйдик бардаҕына, бэйэлэрэ сыал-сорук туруорунан тиритэ-хорута дьарыктаннахтарына – сайдар кэскиллээхтэр.

Кылгас тохтобул кэнниттэн көбүөргэ иккистээн эргиллибит Айсен Потапов (тренерэ Артур Константинов) бэртээхэй тустууну көрдөрдө. Быһаарыһылаах кириэһигэ кини сүүмэрдэммит хамаанда хапсыһаана Константин Капрыновы 4:1 ахсаанынан хоппута улахан кыһааннаах. Бу кыайыһынан Дьяангы ыччата Саха Республикатын 3 төгүллээх чемпионунан буолла. Манна сыһыары тутан эттэххэ, чемпионат түмүгүнэн Олег Фомин, Максим Толмачев, Никита Софронов – 2-лии, Никита Хабаров – 3, онтон Константин Власов – 7 төгүллээх чемпионнарынан буоллулар.

Дьэ, ити курдук, икки күннээх тынааһыннаах хапсыһылар түмүктэригэр хамаандалар көрдө-

рүүлэрэ син биир былларыынны курдук буолла. Ол курдук, бастаагы миэстэни – чурапчылар (сүрүн тренер А.Макаров) ыланнар, үөрүүлэрэ үкээтэ. Иккис миэстэни Мэнэ Хаҥалас хамаандата (эппиэттээх тренер А.Птицын) ылла. Үһүс бириистээх миэстэбэ Сунтаар хамаандата (тренер Н.Данилов) табыста. Манна, ким түмсүүллээх, тэрээһиннээх – ол ситиһиллэммитин ыйар тобоостоох.

Хас ыйааһын айы бастаабыт, иккистэбит уонна үһүс буолбут бөбөстөр туһааннааһынан – 50, 30, 20 тыһ. солк. харчынан наҕараадаланнылар. Онтон хамаанданан түмүккэ кыайыһылаах - 500, иккис миэстэлэммит - 300 итиэнэ үһүстэбит хамаанда - 200 тыһ. солк. харчынан бэлиэтэннэ. Итиник харчынан бириһи Уус Алдан улуунун дьаһалтгата (баһылык В.И. Аммосов) туруорда.

Итини тэнэ Саха сиригэр спортивнай тустууга федерацията (президент – А.С. Николаев) чемпионат түмүгүнэн бастын бөбөстөргө анал бириистэри олохтоото. Ол курдук, «Бастын быраҕыы иһин», «Кыраһыабай хапсыһы иһин», «Бастын техникатын иһин», «Кыайыһыга дьулуруун иһин» дьин хас биридиэлэрэ 25-тии тыһ. солк. харчылаах туоһу суруктар бизэс бөбөскө туттарылыннылар. Маны таһынан олохсуйбут үгэс быһыыһынан, 65 киилэбэ бастаабыт Дьулуһхан Тотоннов, сахалартан уолаттарга ССРС бастаагы чемпиона Вячеслав Карпов аатынан анал бириһининэн наҕараадаланна.

Аны бастыннарбыт тохсунньу 24-28 күннэригэр Красноярскайга, Иван Ярыгин кубогар норуоттар икки ардыларынааҕы турнирга тустуохтара.

спорду таптааччы блокнотугар

Тарскай чемпионатын түмүк көрдөрүүтэ

Н.Н. Тарскай кэриэнигэр көгүл тустууга Саха Республикатын биридиэлээн уонна хамаанданан бастыыр иһин чемпионата. Уус Алдан — Борофон, Н.Н. Тарскай аатынан Спорт дыбарыаһа. Тохсунньу 4–6 күннэрэ, 2024 сыл.

Чемпионат түмүк көрдөрүүтэ:

▲ Уйгулаан Иванов.

▲ Олег Фомин.

▲ Роман Николаев.

▲ Никита Софронов.

57 кг: 1. Уйгулаан Иванов (Мэнэ Хаҥалас), 2. Любомир Ашенин, 3. Егор Явловский, Дархан Игнатьев (үһүн — чурапчылар).

61 кг: 1. Артём Слепцов (Чурапчы), 2. Петр Константинов (Дьокуускай), 3. Александр Авелов (Ньурба), Михаил Иванов (Горнай).

65 кг: 1. Дьулуһхан Тотоннов (Сунтаар), 2. Игорь Матвеев (Нам), 3. Андрей Мидловец (Амма), Иван Потапов (Үөһээ Дьяангы).

70 кг: 1. Олег Фомин (Чурапчы), 2. Петр Павлов (Уус Алдан), 3. Станислав Свинобоев, Владислав Кривошапкин (иккиэн — мэнэ хаҥаластар).

74 кг: 1. Айсен Потапов (Үөһээ Дьяангы), 2. Константин Капрынов (Чурапчы), 3. Николай Сивцев (Мэнэ Хаҥалас), Алексей Данилов (Сунтаар).

79 кг: 1. Роман Николаев (Бүлүү), 2. Тимур Николаев (Үөһээ Бүлүү), 3. Василий Кириллин, Анатолий Никитин (иккиэн — мэнэ хаҥаластар).

86 кг: 1. Константин Власов (Мэнэ Хаҥалас), 2. Виталий Ефремов (Чурапчы), 3. Революй Самсонов (Сунтаар), Андриан Ленскэй (Орто Халыма).

92 кг: 1. Максим Толмачев (Дьокуускай), 2. Денис Максимов (Сунтаар), 3. Дьулуһхан Калачев (Чурапчы), Владимир Данилов (Сунтаар).

97 кг: 1. Никита Софронов (Чурапчы), 2. Евгений Аронов (Мирнэй), 3. Александр Халыев (Таатта), Артём Сивцев (Уус Алдан).

125 кг: 1. Никита Хабаров (Дьокуускай), 2. Харьсхан Баппаҕай (Үөһээ Бүлүү), 3. Даниил Иванов (Хаҥалас), Эрчим Максимов (Уус Алдан).

Хамаанданан түмүк:

1. Чурапчы, 2. Мэнэ Хаҥалас, 3. Сунтаар, 4. Уус Алдан, 5. Үөһээ Бүлүү, 6. Дьокуускай.

▲ Артём Слепцов.

▲ Айсен Потапов.

▲ Константин Власов.

▲ Никита Хабаров.

Чемпионат үрдүк таһымнаахтык тэрилиннэ

Уус Алдан улуунун киинигэр Борофонго, саҥа тутулан үлэбэ киллэриллибит Спорт дыбарыаһыгар икки күн устата көгүл тустууга Саха сиригэр чемпионата үрдүк тэрээһиннээхтик бытыллан түмүктэннэ.

Тустууга быйылгы чемпионат спорт билиилээх салайааччыта Николай Николаевич Тарскай төрөөбүтэ 100 сылыгар ананан бытыллыбытынан уратылаах.

Сүрүн тэрээһин төһө даҕаны үс эрэ күн бытылыннар, бу улахан таһымнаах дьаһалга бэлэмнэнии олох эрдэттэн саҕаламмыта. Республикаҕа уонна улууска анал хамыһыһыалар тэриллэннэр, хас биридиэлэрэ бэйэлэрин салааларыгар кыһамныһылаахтык сыһыаннаһан — сүктэриллибит итэһэллэрин, туруоруммут соруктарын ситистилэр дьэххэ сөп.

Икки күн устата дыбарыаска икки тэрээһиннэн быыстапкалар туруоруллан, үбүлүйдээх тэрээһин силигин ситэрэн биэрдилэр. Саҥа тутуу үлэһиттэрэ гардеробтан саҕалаан дьону көрсүүтэ, дьини-уоту тутатына ыраастааһынна, сууйууга-тарааһынна бары саба түһэн — спортсменнар, көрөөччүлэр

үчүгэй өйдөбүллээх буолалларын инниттэн — сылаас, ырас, сырдык усулуобуйаны олохтоотулар. Аны, чемпионат тэрээһинигэр анаан волонтердар бөлөхтөрө тэриллэн үлэлээбитин бэлиэтир тобоостоох.

Онтон чемпионаты бэлэмнээн уонна тэрийэн ыгыт улуус буолалларынан — кыайыһылаахтарга уонна бастыннарга элбэх ахсааннаах сиздэрэй бириистэри олохтообуттара кэрэхсэбиллээх.

Манык улахан таһымнаах тэрээһин биир улахан боппуруоһунан биллэн турар, дьону аһагы-сизтии буолар. Маныха үөрүйэхтээх тэрилтэ-

лэри кытта дуогабардаһан, чемпионат саҕаланыһыттан бүтүөр диэри саалаҕа дьону аһагы-сизтии тэрилиннэ. Ол курдук, урбаанныт С.Н. Портнягина уонна «Сайын» маҕаһын (Н.Э. Дьяконов) үлэһиттэрэ дьону тото-хана аһаттылар.

Онон Уус Алдан бары олохтоохторугар, улуус салалтатыгар, спорка тэрилтэтигэр, Спорт дыбарыас үлэһиттэригэр — чемпионаты миэстэтигэр үрдүк таһымнаахтык тэрийэн ыһпыттарыгар барба махтал!

Петр ПАВЛОВ.
Ааптар хаартыскаҕа түһэриитэ.

